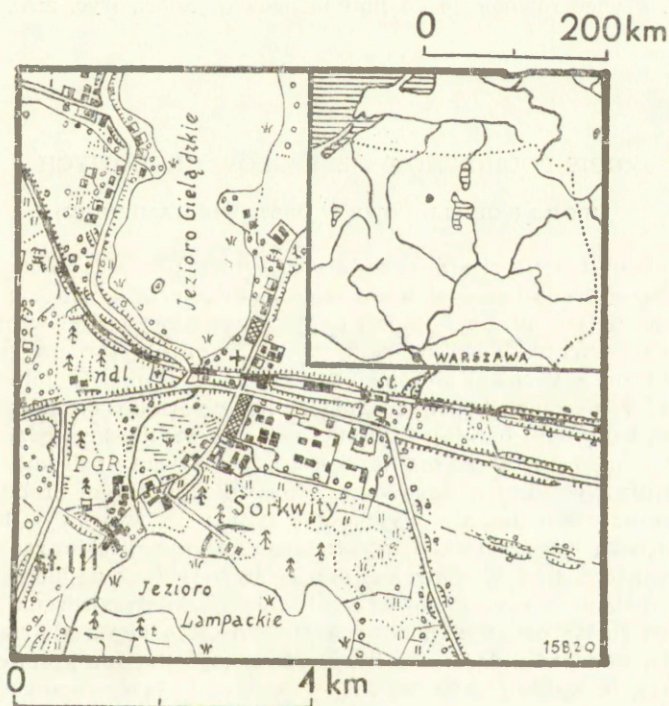

MIROŚLAW J. HOFFMANN

WYNIKI BADAŃ CMENTARZYSKA CIAŁOPALNEGO
W SORKWITACH, GM. LOCO, WOJ. OLSZTYN.
KILKA UWAG O OSADNICTWIE POJEZIERZA MRĄGOWSKIEGO
W I TYSIĄCLECIU P.N.E.

Cmentarzysko oznaczone jako stanowisko III¹ w Sorkwicach położone jest przy północno-zachodnim brzegu Jeziora Lampackiego, około 100 m na zachód od bezimiennego cieków wodnego, który łączy ten akwen z dużym, rynnowym Jeziorem Gieładzkim (ryc. 1). Nekropola znajduje się w obrębie wsi, na terenie Zakładu Remontowo-Budowlanego miejscowego Przedsiębiorstwa Państwowych Gospodarstw Rolnych.

Ryc 1. Sorkwity, woj. Olsztyn. Plan sytuacyjny cmentarzyska. Rys. A. Hoffmann
Fig. 1. Sorkwity, Olsztyn province. Situational plan of the cemetery. Drawn by
A. Hoffmann

¹ Numer stanowiska ustalono w Biurze Badań i Dokumentacji Zabytków w Olsztynie. Uwzględniając wszystkie znane z literatury i archiwum stanowiska archeolo-

Godne bliźszego omówienia są niecodzienne okoliczności odkrycia cmentarzyska. Otóż 30.I.1990 r. stwierdzono brak składowanych obok magazynu rurek metalowych. Wezwana tego samego dnia milicja natychmiast przystąpiła do czynności śledczych zmierzających do odszukania i ewentualnego zabezpieczenia pozostawionych przez złodzieja śladów. Milicyjny pies podjął ślad i... odsłonił znajdujący się w skarpie, obok magazynu, pochówek popielnicowy. Grób ten został zauważony przez magazyniera zakładu Mariana Stankiewicza, który o znalezisku powiadomił BBiDZ w Olsztynie. Finansowane przez wymienioną wyżej instytucję badania ratownicze przeprowadzone zostały w dniach 4—10.IV.1990 r. przez autora niniejszego artykułu przy współpracy mgr Izabeli Mellin.

Cmentarzysko znajduje się na obszarze mocno zniszczonym przez nowożytną i — jak wykazały badania — późnośredniowieczną zabudowę. Do eksploracji nadawał się jedynie około pięćdziesięciometrowej długości, wąski (3—4 m szerokości) pas terenu położony między utwardzoną drogą wiejską a skarpią, która powstała w wyniku prowadzonych w połowie lat osiemdziesiątych prac niwelacyjnych.

Przebadano obszar o powierzchni zaledwie 22 m², odkrywając dziewięć obiektów, w tym osiem grobów ciałopalnych oraz konstrukcję z kamieni, w której nie odkryto przepalonych kości.

Większość pochówków wystąpiła głęboko, co wiązać należy z akumulacją warstw, które narastały w wyniku kilkusetletniej działalności gospodarczej oraz zniszczeń późnośredniowiecznych i nowożytnych budynków. Odkryte groby usytuowane były w dwóch — oddalonych od siebie o 0,8 m — rzędach, które przebiegały po linii NNE—SSW, a więc równoległe do linii brzegowej jeziora (ryc. 2:A).

OPIS POCHÓWKÓW I ZESPOŁÓW GROBOWYCH

GROB 1 (POPIELNICOWY W OBSTAWIE KAMIENNEJ)

Konstrukcja obstawy uszkodzona została w wyniku przypadkowego odkrycia. Inwentarz grobu wybrano bez udziału archeologa. Przykryta odwróconą misą popielnica ustawiona była w komorze, której co najmniej dwie ścianki wzmocnione były otoczkami kamiennymi. Wyraźnie rysująca się w profilu komora grobowa przykryta była dużym kamieniem ułożonym płaską powierzchnią do dołu (ryc. 2:B).

Inwentarz: 1. Starannie wykonana popielnica z płaskim, nieznacznie wyodrębnionym dnem, baniastym brzuścem i krótką szyjką o prostej krawędzi wylewu (ryc. 8:B). Powierzchnia brzuśca poziomo i ukośnie obmazywana palcami, powierzchnia szyjki dokładnie wygładzona. Barwa czerwonożółta. Domieszka drobno- i średnioziarnistego granitowego tłucznia. Wysokość — 23 cm, śr. wylewu — 16 cm, dno — 11 cm. 2. Głęboka misa z płaskim, wyodrębnionym dnem i lekko zaokrągloną krawędzią wylewu (ryc. 8:A). W centralnej partii dna znajdował się nieregularny otwór wybity po wypaleniu naczynia. Powierzchnia niestarannie zagładzona, zdobiona odciwkami paznokcia w układzie pionowych i nieznacznie ukośnych rzędów. Barwa jasnobrunatna. Domieszka drobno- i średnioziarnistego tłucznia granitowego. Wysokość — 12,3 cm, śr. wylewu — 29 cm, dno — 12,2 cm. 3. Przepalone kości mężczyzny w wieku *adultus* — *maturus* (wzrost 167—170 cm) oraz ułamki kostne pochodzenia zwierzęcego².

giczne z Sorkwii, nekropole należałoby oznaczyć numerem VII. Por. Archiwum Dz. Arch. Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie.

² Analizę antropologiczną materiałów kostnych przeprowadził dr A. Florkowski z Zakładu Antropologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

GRÓB 2 (POPIELNICOWY NA BRUKU KAMIENNYM)

Ustawiona na bruku z siedmiu kamieni, lekko przechylona w kierunku południowo-zachodnim popielnica przykryta była misą (ryc. 3:1, 2). Górna część wschodniej partii pochówka uległa uszkodzeniu na skutek obsuwania się skarpy.

Inwentarz: 1. Dwustożkowata popielnica z płaskim, wyodrębnionym dnem oraz wysoką szyjką zwieńczoną pogrubionym wylewem o prosto uciętej krawędzi (ryc. 9:B). Powierzchnia brzuśca poziomo obmazywana palcami, powierzchnia szyjki wygładzona. Barwa czerwobrunatna. Domieszka drobnoziarnistego tłucznia. Wysokość — 25,5 cm, śr. wylewu — 18,5 cm, dno — 11,5 cm. 2. Nieduża misa z płaskim, wyodrębnionym dnem i pogrubionym wylewem o prostej krawędzi (ryc. 9:A). Powierzchnia obmazywana wiechciem. Barwa brunatna. Domieszka średnioziarnistego granitowego tłucznia. Wysokość — 7,3 cm, śr. wylewu — 22,5 cm, dno — 10 cm. 3. Przepalone kości kobiety (?) w wieku *adultus* — *maturus* (wzrost 155—159 cm). Zaobserwowano zmiany patologiczne typu reumatycznego. Duża możliwość występowania kości pochodzenia zwierzęcego.

GRÓB 3 (POPIELNICOWY NA BRUKU KAMIENNYM)

Popielnica ustawiona na bruku z dziewięciu kamieni (ryc. 3:5, 6). Przy wylewie urny wystąpiły fragmenty przystawki.

Inwentarz: 1. Popielnica z płaskim, wyodrębnionym dnem, baniastym brzuścem i wysoką szyjką zakończoną lekko pogrubionym wylewem o prostej krawędzi (ryc. 9:D). Powierzchnia brzuśca schropowacona i obmazywana wiechciem, powierzchnia szyjki wygładzona. Barwa szarobrunatna. Domieszka średnioziarnistego tłucznia. Rzadka glina nałożona na powierzchnię brzuśca schudzona była tłuczniem gruboziarnistym. Wysokość — 22 cm, śr. wylewu — 18 cm, dno — 11,5 cm. 2. Cztery fragmenty górnej partii małej przystawki o szyjce zakończonej prostą krawędzią wylewu i wygładzonej powierzchni (ryc. 9:C). Barwa jasnobrazowa. Domieszka drobno- i gruboziarnistego tłucznia. Śr. wylewu — 7,5 cm. 3. Przepalone kości mężczyzny w wieku *adultus* — *maturus* (wzrost 166—170 cm). Wyróżniono również liczne ułamki kości zwierzęcych.

GRÓB 4 (POPIELNICOWY NA BRUKU KAMIENNYM)

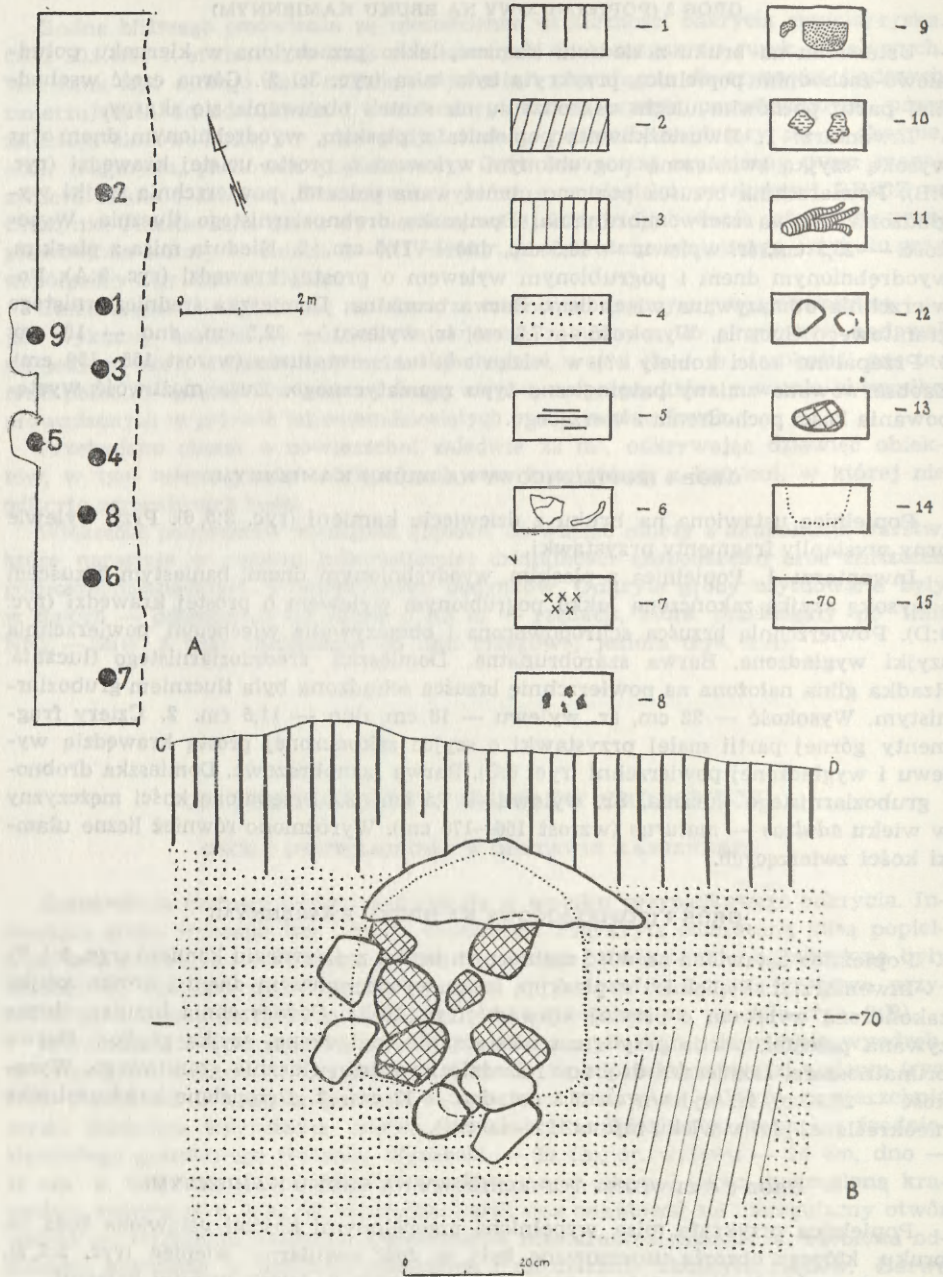
Popielnica ustawiona na dość regularnym bruku z dziewięciu kamieni (ryc. 4:1, 2).

Inwentarz: 1. Popielnica z płaskim, lekko wyodrębnionym dnem i krótką szyjką zakończoną wylewem o prostej krawędzi (ryc. 10:A). Powierzchnia brzuśca obmazywana palcami, partia przydenne niestarannie zagładzona, szyjka gładka. Barwa brunatnoszara. Domieszka drobno- i średnioziarnistego tłucznia granitowego. Wysokość — 22,5 cm, śr. wylewu — 15,5 cm, dno — 13 cm. 2. Przepalone kości osobnika nieokreślonej płci w wieku *infans* II — *iuvēnis*.

GRÓB 5 (PODWOJNY POPIELNICOWY NA BRUKU KAMIENNYM)

Popielnica przykryta misą wypełnioną przepalonymi kośćmi ustawiona była na bruku, którego obrzeża uformowane były w dość regularny wieniec (ryc. 5:1, 2). Pierwotnie wieniec ten ułożony był prawdopodobnie z dwóch warstw kamieni.

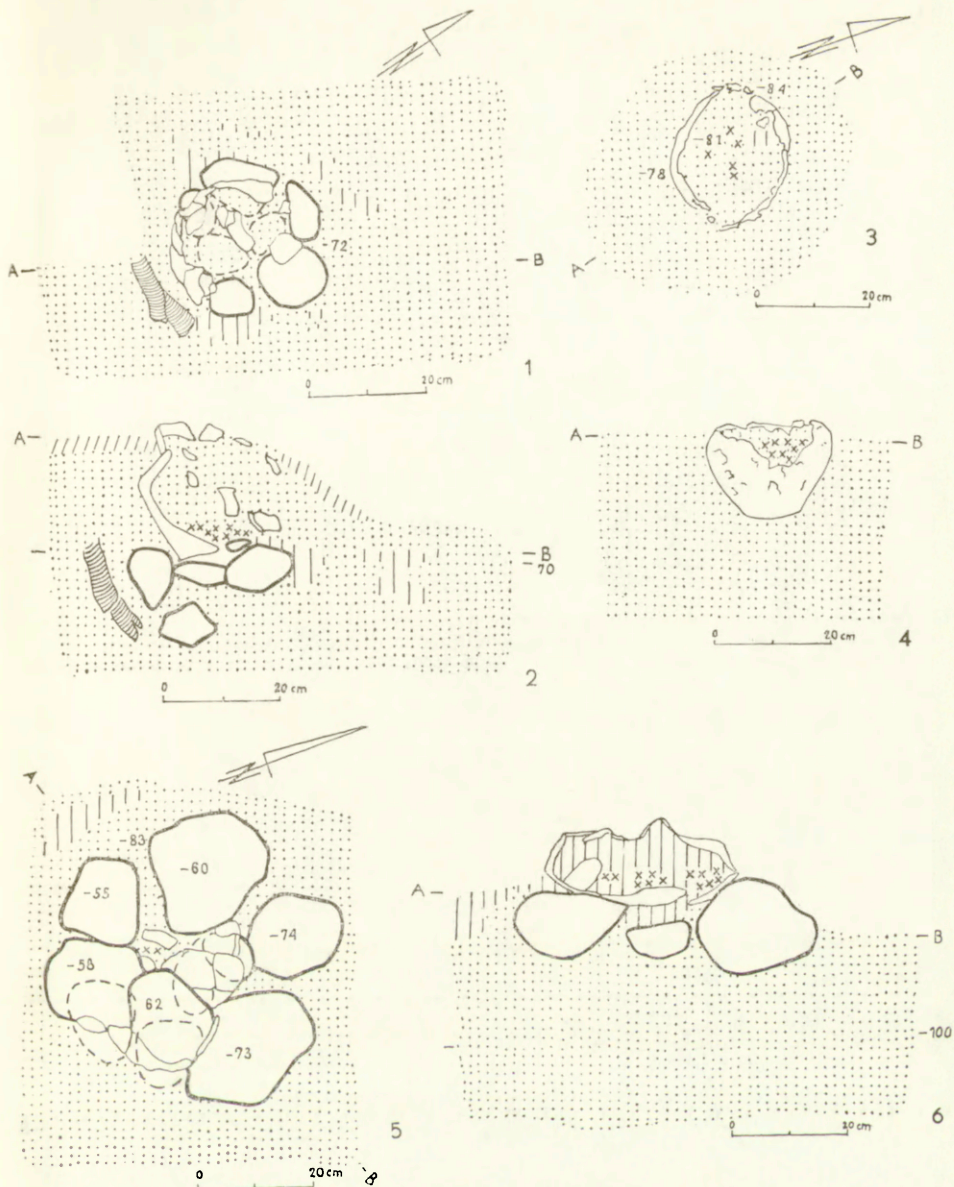
Inwentarz: 1. Popielnica z płaskim, wyodrębnionym dnem, baniastym brzuścem i szyjką zwieńczoną prostym wylewem (ryc. 8:C). Powierzchnia brzuśca obmazywana palcami, powierzchnia szyjki i przydennej partii brzuśca wygładzona. Barwa czerwobrunatna. Domieszka drobno- i średnioziarnistego tłucznia granitowego. Wysokość — 25 (?) cm, śr. wylewu — 19 cm, dno — 10,5 cm. 2. Przepalone kości mężczyzny w wieku *adultus* — *maturus* (wzrost 171—175 cm). Wyróżniono również liczne ułamki kości zwierzęcych. 3. Pełniącą funkcję pokrywy i popielnicy płasko-

Ryc. 2. Sorkwity, woj. Olsztyn:

A — plan zbadanej części cmentarzyska; B — przekrój grobu 1 od strony wschodniej
Rys. A. Hoffmann (wg I. Mellin)

Legenda: 1 — próchnica; 2 — brunatnoszary piasek; 3 — ciemnozółty piasek; 4 — jasnozółty piasek; 5 — glina; 6 — fragmenty naczyń ceramicznych; 7 — przepalone kości; 8 — węgle drzewne; 9 — cegły; 10 — fragmenty kafli misowatych; 11 — korzenie; 12 — kamienie; 13 — kamienie występujące poza linią przekroju grobu; 14 — zarys komory grobowej; 15 — głębokość mierzona od umownego reperu (w cm)

Ryc. 3. Sorkwity, woj. Olsztyn:

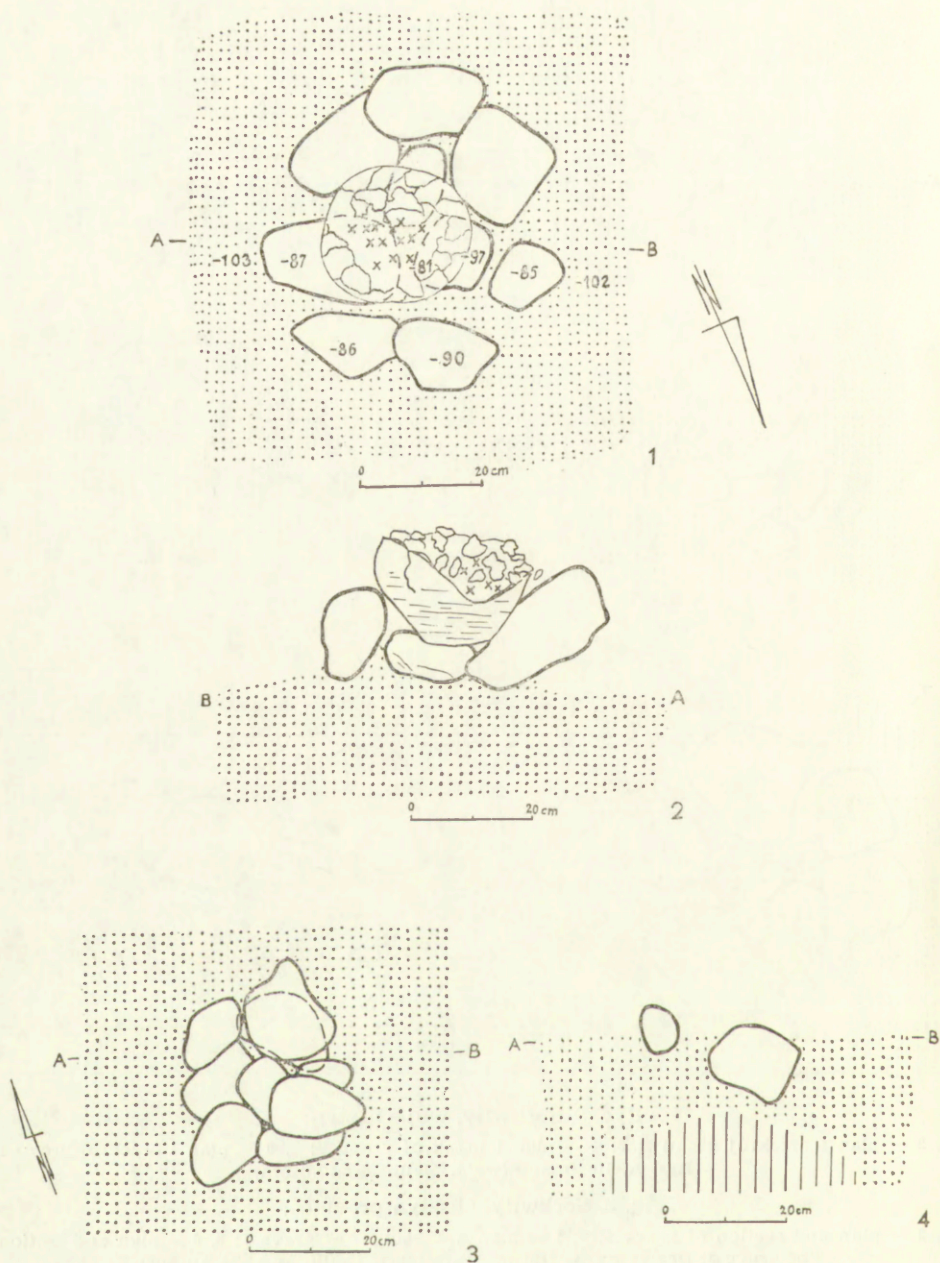
1, 2 — plan i przekrój grobu 2; 3, 4 — plan i przekrój grobu 7; 5, 6 — plan i przekrój grobu 3
Rys. A. Hoffmann (wg I. Mellin oraz autora)

Fig. 3. Sorkwity, Olsztyn province:

1, 2 — plan and section of grave 2; 3, 4 — plan and section of grave 7; 5, 6 — plan and section of grave 3. Drawn by A. Hoffmann (after I. Mellin and the author)

Fig. 2. Sorkwity, Olsztyn province. A — plan of the investigated part of the cemetery; B — section of grave 1 from the eastern side. Drawn by A. Hoffmann (after I. Mellin):

Legend: 1 — humus; 2 — brown and grey sand; 3 — dark yellow sand; 4 — light yellow sand; 5 — clay; 6 — potsherds; 7 — charred bones; 8 — charcoal; 9 — bricks; 10 — fragments of bowl-shaped tiles; 11 — roots; 12 — stones; 13 — stones occurring beyond the section line of the grave; 14 — contour of the grave chamber; 15 — depth measured from an agreed datum point (in cm)

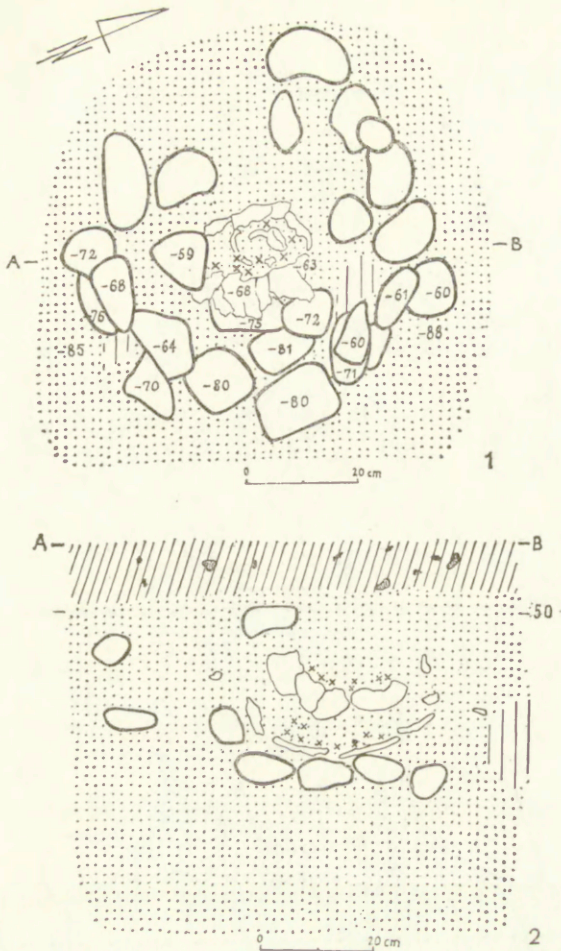

Ryc. 4. Sorkwity, woj. Olsztyn:

1, 2 — plan i przekrój grobu 4; 3, 4 — plan i przekrój obiektu 8. Rys. A. Hoffmann (wg I. Mellin)

Fig. 4. Sorkwity, Olsztyn province:

1, 2 — plan and section of grave 4; 3, 4 — plan and section of feature 8. Drawn by A. Hoffmann (after I. Mellin)

Ryc. 5. Sorkwity, woj. Olsztyn:

1, 2 — plan i przekrój grobu 5. Rys. A. Hoffmann (wg autora)

Fig. 5. Sorkwity, Olsztyn province:

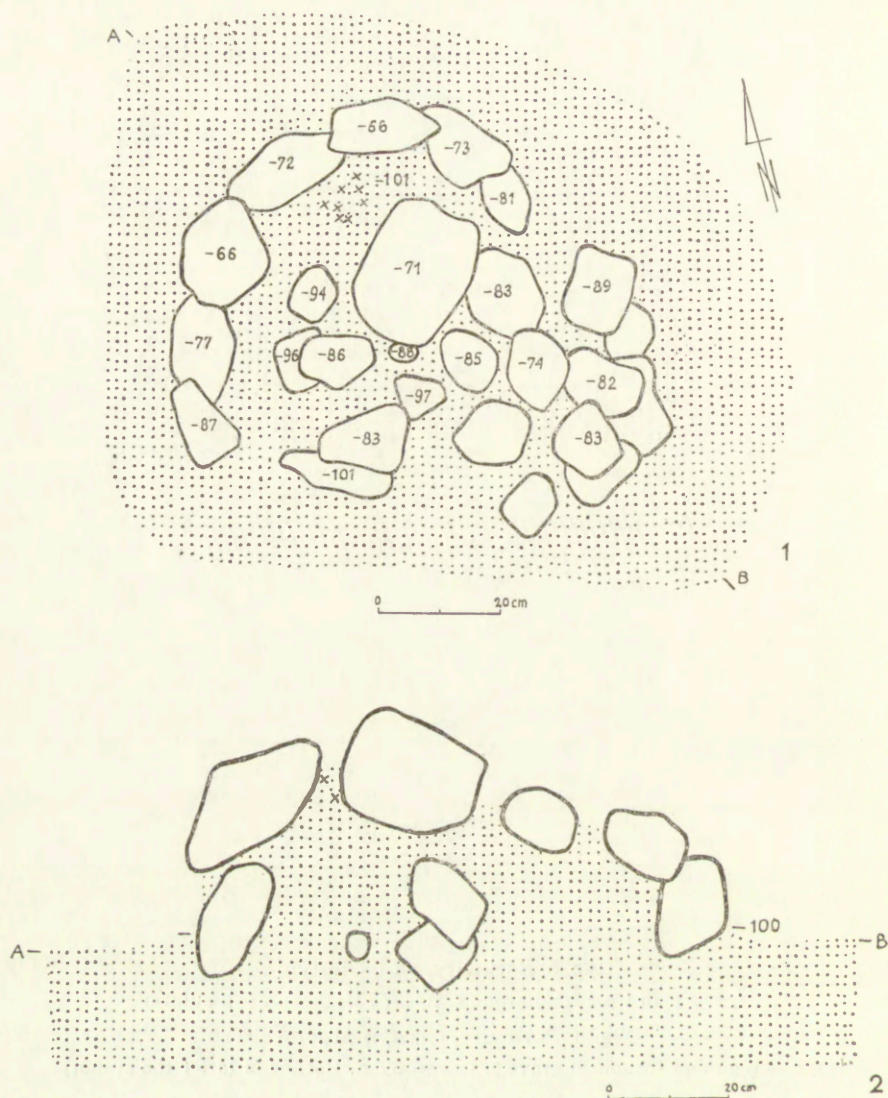
1, 2 — plan and section of grave 5. Drawn by A. Hoffmann (after the author)

denna misa z pogrubionym wylewem o prostej krawędzi (ryc. 10:C). Powierzchnia schropowacona i obmazywana palcami, zdobiona podwójnymi rzędami odcisków paznokcia w układzie wertykalnym. Barwa jasnobrunatna. Domieszka średnio- i gruboziarnistego tłucznia granitowego. Wysokość — 8 cm, śr. wylewu — 24 cm, dno — 10 cm. 4. Przepalone kości mężczyzny w wieku *adultus* — *maturus* oraz liczne ułamki kostne pochodzenia zwierzęcego.

GROB 6 (BEZPOPIELNICOWY POD BRUKIEM KAMIENNYM)

Wystąpił bezpośrednio na północ od narożnika kamiennego fundamentu zniszczonego budynku z XVII—XVIII wieku. Owalny, wydłużony po linii NW—SE bruk ułożony był z dwóch warstw kamieni (ryc. 6:1, 2). Przepalone kości złożone były w północnej części bruku, pod kamieniami.

Inwentarz: 1. Przepalone kości kobiety (?) w wieku *iuvēnis* — *adultus*.

Ryc. 6. Sorkwity, woj. Olsztyn:

1, 2 — plan i przekrój grobu 6. Rys. A. Hoffmann (wg I. Mellin)

Fig. 6. Sorkwity, Olsztyn province:

1, 2 — plan and section of grave 6. Drawn by A. Hoffmann (after I. Mellin)

GROB 7 (POPIELNICOWY BEZ OBSTAWY KAMIENNEJ)

Wypełnione przepalonymi kośćmi naczynie wystąpiło w jasnożółtym piasku (ryc. 3:3, 4) pod fundamentem wyżej wymienionego budynku.

Inwentarz: 1. Nieduża popielnica z płaskim, wyodrębnionym dnem, baniastym brzuścem i krótką, prawie cylindryczną szyjką zwieńczoną wylewem o prostej kra-

wędzi (ryc. 10:B). Powierzchnia brzuśca obrzucona rzadką gliną iw niektórych partiach obmazywana palcami, powierzchnia szyjki i przydennej części brzuśca wygładzona. Barwa żółtobrunatna. Domieszka drobnoziarnistego tłucznia. Wysokość — 21 cm, śr. wylewu — 16 cm, dno 11,5cm. 2. Przepalone kości dziecka w wieku *infans* I (2—4 lata).

GROB 8 (MAŁY BRUK KAMIENNY, BYC MOZE POCHÓWEK KENOTAFICZNY)

Posadowiony w jasnożółtym piasku brucek ułożony z dwóch warstw kamieni (ryc. 4:3). Niżej plama ciemnożółtego piasku (ryc. 4:4).

Inwentarz: 1. Drobny fragment ręcznie lepionego naczynia o obmazywanej powierzchni, jasnobrązowej barwie i domieszce drobnoziarnistego tłucznia.

GRÓB 9 (POPIELNICOWY (?) W OBSTAWIE KAMIENNEJ)

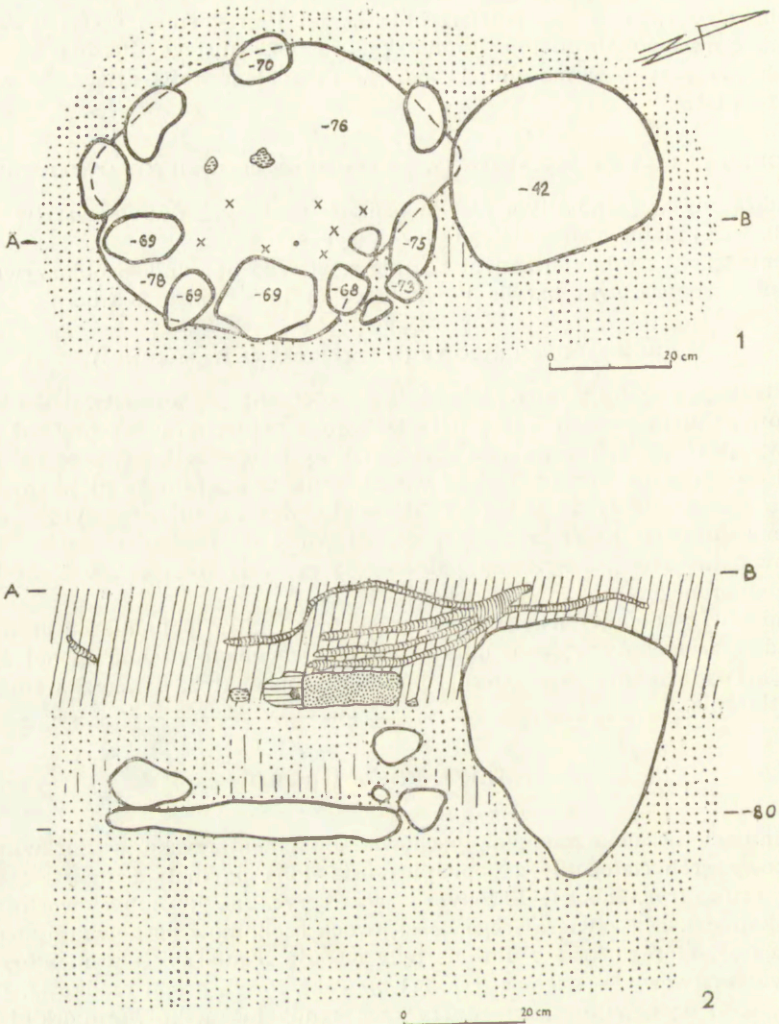
Konstrukcję pochówka stanowiła duża — otoczona jednowarstwowym wieńcem otoczków — płyta kamienna (ryc. 7:1). Od strony północnej ustawiony był pionowo granitowy głaz (ryc. 7:2). Na płycie kamiennej wystąpiły nieliczne, przepalone ułamki kości osobnika nieokreślonej płci i wieku. Ponadto odkryto na niej zabytki datowane na okres nowożytny (XVII—XVIII wiek), w tym: ułamek szyby, dwa fragmenty miskowatego kafła oraz część górnej partii wtórnie przepalonego dzbanka z taśmowatym uchem. Regularna konstrukcja pozwala interpretować obiekt jako obstawę wybranego grobu ciałopalnego.

Ponadto w zachodniej ścianie wykopu, około 0,6 m na południe od grobu 5 wystąpiły dwa fragmenty wylewu misy o mocno pogrubionej, zaokrąglonej krawędzi (ryc. 9:E). Powierzchnia obmazywana, barwa jasnobrunatna, domieszka średnioziarnistego tłucznia.

ANALIZA FORM GROBÓW

Dominującą liczebnie odmianą pochówka na cmentarzysku w Sorkwicach jest jednostkowy grób ciałopalny z popielnicą ustawioną na małym, kolistym w przybliżeniu, bruku (ryc. 3:5, 4:1) ułożonym z jednej (ryc. 3:6, 4:2) lub z dwóch (ryc. 3:2) warstw kamieni. Dla zawierającego kości dwóch osobników pochówka 5 zbudowano bruk większy, którego krańce ułożone były w dość regularny — w niektórych partiach dwuwarstwowy — wieńiec (ryc. 5:1, 2). Taka forma grobu rzadko (J. Dąbrowski 1964, s. 9) występuje na cmentarzyskach grupy mazursko-warمیńskiej kultury łużyckiej (dalej KŁ). Nieliczne zarejestrowane zespoły o takiej konstrukcji, to prawie wyłącznie pochówki zbiorowe z co najmniej dwiema popielnicami na bruku (por. np. H. Urbanek 1941, tabl. 20:2). Na nekropolach KŁ z Warmii i Mazur najczęściej występuje kamienny bruk, który przykrywa popielnicę — lub grupę urn — ustawioną na czystym piasku (J. Dąbrowski 1964, s. 9; por. też H. Urbanek 1941, tabl. 20:1, 3).

Inny rodzaj grobu płaskiego reprezentuje pochówek 1, który jako jedyny z odkrytych w Sorkwicach miał wyraźnie czytelny zarys jamy grobowej (ryc. 2:B). Jego obstawa posiadała kształt zbliżony do skrzyni. Taką formę zabezpieczenia inwentarzy grobowych stosowano, według J. Dąbrowskiego, w późniejszych fazach użytkowania cmentarzysk grupy mazursko-warمیńskiej KŁ (J. Dąbrowski 1964, s. 9). Trudno jednak bliżej ustosunkować się do tej sugestii, gdyż nieliczne znane z tego obszaru groby KŁ w skrzyniowatych obstawach (por. np. C. Engel 1935, tabl. 76:b; 77) nie posiadają uściślonej chronologii (W. Gaerte 1931, s. 112—113; C. Engel 1935, s. 334). Podobną do grobu 1 z Sorkwit formę obstawy posiadał datowany na późny okres lateński pochówek 1 odkryty na cmentarzysku w Pluskach, woj. Olsztyn (C. Engel,

Ryc. 7. Sorkwity, woj. Olsztyn:

1, 2 — plan i przekrój grobu 9. Rys. A. Hoffmann (wg autora)

Fig. 7. Sorkwity, Olsztyn province:

1, 2 — plan and section of grave 9. Drawn by A. Hoffmann (after the author)

W. La Baume 1937, s. 125, ryc. 23:h). Kamień przykrywający kulistodenną popielnicę i misę (H. Urbanek 1941, s. 45) z tego grobu zabezpieczony był jednak dodatkowo brukiem.

Interesującą — nie zarejestrowaną dotychczas na obszarze Pojezierza Mrągowskiego — formę posiadał pochówek 9. Jego założenie konstrukcyjne jest analogiczne do grobu 6 z Łępna, woj. Elbląg (H. Urbanek 1941, s. 38, tabl. 24:1), datowanego na wczesny, a być może nawet środkowy okres lateński (C. Engel 1935, s. 272, 337).

Pochówki popielnicowe bez obstawy kamiennej (grób 7) oraz bezpopielnicowe z kośćmi złożonymi pod brukiem (grób 6) dość powszechnie występują na cmentarzyskach grupy mazursko-warمیńskiej (J. Dąbrowski 1964, s. 4—5, 11).

ANALIZA ZABYTEKÓW RUCHOMYCH

Odkryty w rozpoznanej części nekropoli materiał zabytkowy³ to wyłącznie ceramika i przepalone kości.

Ogółem pozyskano fragmenty dwunastu naczyń, z których wyklejono sześć popielnic oraz trzy misy. Ponadto dzięki rekonstrukcji rysunkowej udało się określić formę górnej partii przystawki odkrytej w grobie 3 (ryc. 9:C).

Inwentarz ceramiczny z Sorkwit stanowi dość jednolity, pod względem technologicznym i formalnym, zespół. Zarówno wśród popielnic, jak i w grupie mis dominują okazy o powierzchniach schropowaconych lub obmazywanych palcami. Wszystkie naczynia posiadają płaskie, bardziej lub mniej wyodrębnione dna. Ornamenty występują rzadko. Jedynie dwie misy zdobione były odciskami paznokcia (ryc. 8:A, 10:C).

W zestawie popielnic przeważają liczebnie formy o baniastych brzuścach i krótkich, prawie cylindrycznych szyjkach (ryc. 10:A, B). Najbardziej zróżnicowane pod względem formalnym są popielnice z grobów 1 i 2 (ryc. 8:B, 9:B). Dwustożkowata popielnica z pochówki 2 wyraźnie nawiązuje do naczynia z kurhanu VI w miejscowości Zeńbok, woj. Ciechanów, który datowany został na przełom IV i V okresu epoki brązu (J. Dąbrowski 1958, s. 93, 111—112, tabl. XXXII:B). Staranność wykonania i forma popielnicy z grobu 1 nie wyklucza jej datowania na wczesny, a może nawet środkowy okres lateński (M. Hoffmann 1990, s. 215—216, przyp. 12). Przyjęcie zróżnicowania chronologicznego obu naczyń, które uzyskano w wyniku przeprowadzonej wyżej analizy, byłoby jednak — biorąc pod uwagę kontekst ich odkrycia — absurdem. Rozważanie to jest dowodem na to jak trudne i prowadzące często na manowce są próby określania chronologii ceramiki naczyniowej wyłącznie na podstawie jej form.

Mała ilość odkrytych grobów nie pozwala na dobrze udokumentowane wnioski odnośnie materiałów kostnych. Zwrócić należy jednak uwagę na dominację osobników w wieku *adultus* — *maturus* oraz powszechny prawie udział przepalonych kości zwierząt w materiale ludzkim⁴.

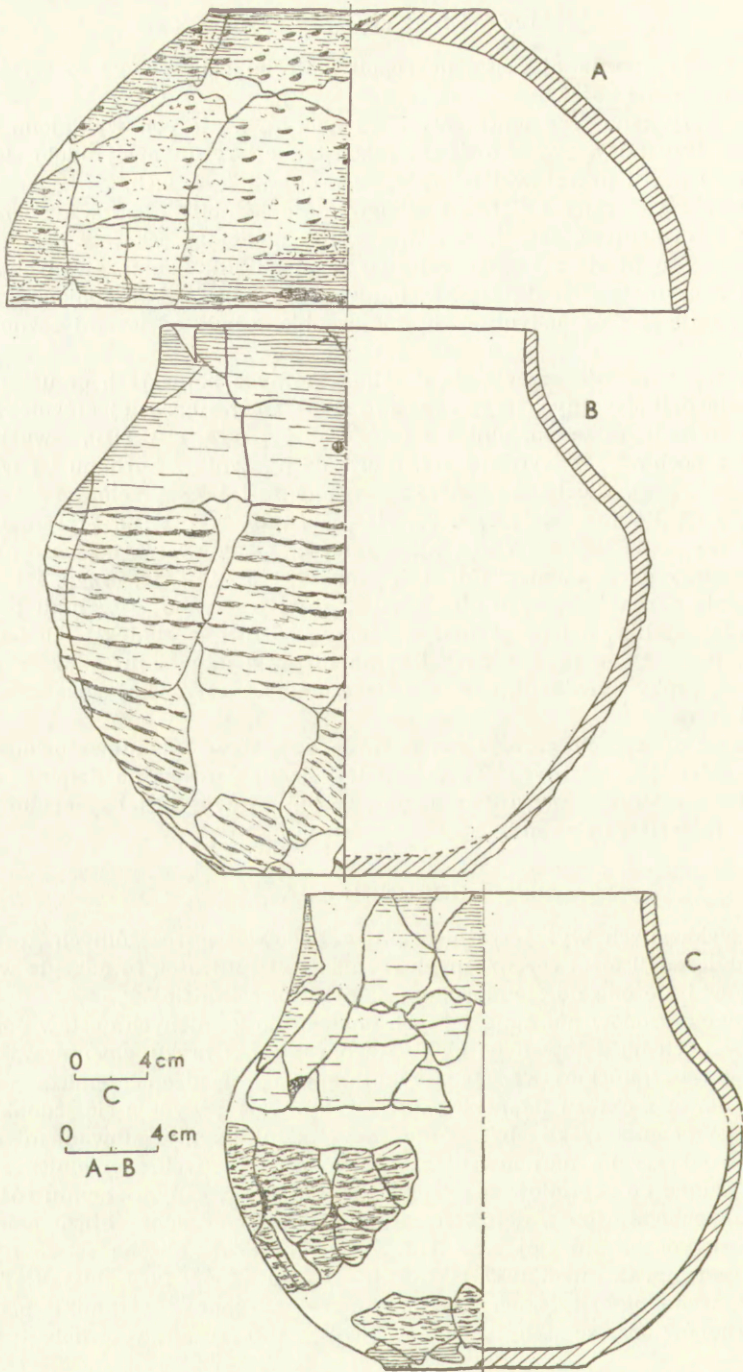
CHRONOLOGIA

Mimo wykazanych wyżej zróżnicowań w budowie poszczególnych grobów oraz pewnych dyferencji form ceramicznych nie ulega wątpliwości, że odkryte w Sorkwitach pochówki złożono do ziemi w tym samym okresie dziejów.

Konstrukcje grobów nie mają ścisłych analogii do kamiennych obstaw pochówków zarejestrowanych na datowanych na IV—V okres epoki brązu, cmentarzyskach grupy mazursko-warمیńskiej KŁ. Jak wykazała przeprowadzona analiza mogą one pochodzić nawet z okresu lateńskiego. Taka chronologia wydaje się jednak dla rozpatrywanego cmentarzyska zbyt późna. Za wcześniejszym datowaniem nekropoli przemawia odkryty na niej inwentarz naczyń ceramicznych. Popielnice z Sorkwit posiadają trudne do zdefiniowania cechy, które w nieznacznym stopniu różnicują je od naczyń pochodzących z datowanych na IV—V okres epoki brązu cmentarzysk grupy mazursko-warمیńskiej KŁ. Pod względem form zbliżone są do niektórych popielnic (por. np. C. Engel 1935, tabl. 99:b—f) z kurhanów fazy „łużyckiej” kultury kurhanów zachodniobałtyjskich (KKZ). Pewną odrębność ceramiki pochodzącej z tych kurhanów oraz ze „schyłkowołużyckich” — lub raczej „wczesnobałtyjskich” —

³ Zainwentaryzowany został w Dz. Arch. MWiM w Olsztynie pod numerem 1780.

⁴ W licznych grobach ciałopalnych odkrytych przez autora na cmentarzyskach z wczesnej epoki żelaza z Warmii i Mazur antropolog wyróżnił przepalone kości pochodzenia zwierzęcego. Por. np. Archiwum Dz. Arch. MWiM w Olsztynie,teczki Jełgun, gm. Stawiguda oraz Pomielin, gm. Zalewo, woj. Olsztyn. Por. też M. Hoffmann 1990, s. 216.

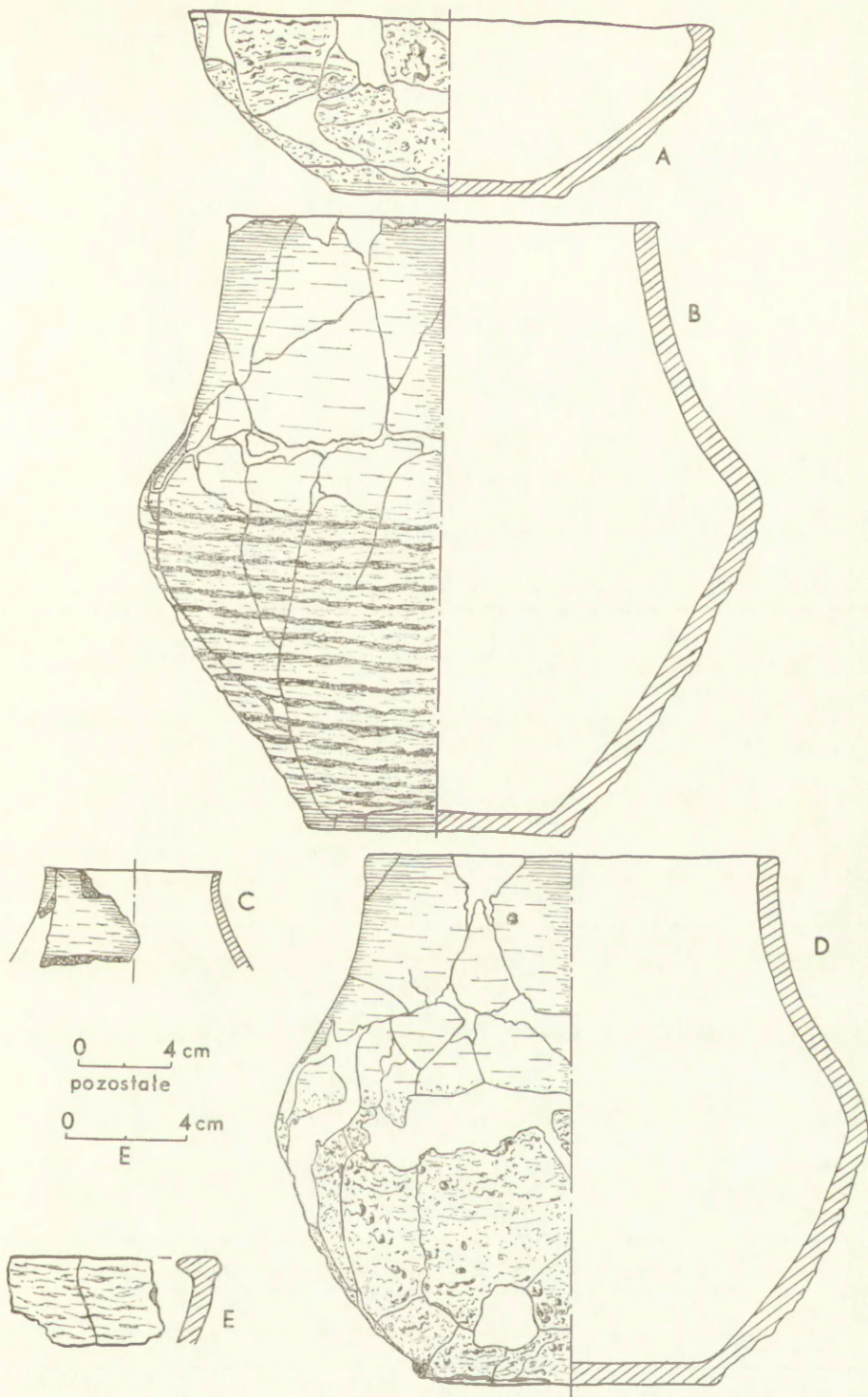

Ryc. 8. Sorkwity, woj. Olsztyn:

A, B — grób 1; C — grób 5. Rys. A. Hoffmann

Fig. 8. Sorkwity, Olsztyn province:

A, B — grave 1; C — grave 5. Drawn by A. Hoffmann

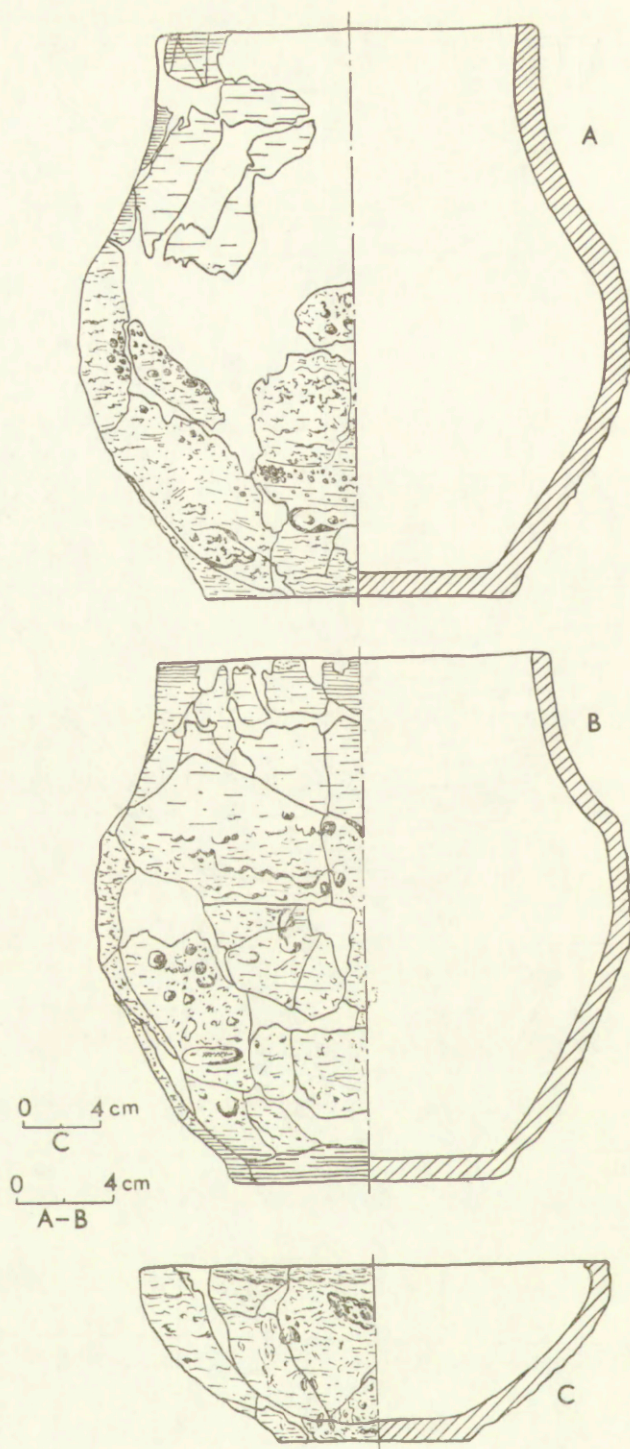

Ryc. 9. Sorkwity, woj. Olsztyn:

A, B — grób 2; C, D — grób 3; E — ceramika luźna z wykopu. Rys. A. Hoffmann

Fig. 9. Sorkwity, Olsztyn province:

A, B — grave 2; C, D — grave 3; E — loose pottery finds from the trench. Drawn by A. Hoffmann

Ryc. 10. Sorkwity, woj. Olsztyn: A — grób 4; B — grób 7; C — grób 5.
Rys. A. Hoffmann

Fig. 10. Sorkwity, Olsztyn province:
A — grave 4; B — grave 7; C — grave 5. Drawn by A. Hoffmann
<http://rcin.org.pl>

nekropoli płaskich w stosunku do czystych form lużyckich z obszaru Warmii i Mazur uchwycił już C. Engel, który określił ją jako „mocno wypłowiałą ceramikę typu lużyckiego” (C. Engel 1932, s. 42; C. Engel 1935, s. 219).

Najbliższe terytorialnie i najściślejsze analogie do omawianego zespołu naczyń pochodzą z cmentarzyska w Mojtnach⁵ (por. ryc. XI, wykaz 1) oraz z płaskiej nekropoli z oddalonej o 29 km na NNE od Sorkwit miejscowości Biedaszki, woj. Olsztyn⁶. W Mojtnach wystąpiły zarówno groby płaskie jak i kurhanowe, a badacz cmentarzyska O. Kleemann datował końcową fazę jego użytkowania na schyłek VI okresu epoki brązu, a więc na przełom VI i V w. p.n.e. (O. Kleemann 1938, s. 136). Podobne datowanie przyjęto dla cmentarzyska w Biedaszkach (C. Engel 1935, s. 335).

W oparciu o powyższe ustalenia można więc przyjąć, że odkryte dotychczas na cmentarzysku w Sorkwitach groby złożono w ziemi w VI okresie epoki brązu, prawdopodobnie na przełomie VI i V stulecia p.n.e.⁷

NEKROPOLA Z SORKWIT NA TLE „ŁUŻYCKIEGO” I BAŁTYJSKIEGO OSADNICTWA POJEZIERZA MRĄGOWSKIEGO

Cmentarzysko w Sorkwitach położone jest w centralnej części Pojezierza Mrągowskiego. Według dotychczasowych ustaleń znajduje się ono na południowo-wschodniej rubieży grupy mazursko-warmińskiej KŁ (J. Dąbrowski 1968, s. 112, mapa 7) oraz we wschodniej strefie grupy zachodniomazurskiej KKZ (C. Engel 1935, mapa XI).

Przedstawiona (ryc. 11) mapa ukazuje rozrzut — wydzielonych według kryterium chronologiczno-kulturowego i funkcjonalnego — punktów osadniczych z I tysiąclecia p.n.e., które zarejestrowano dotychczas na Pojezierzu Mrągowskim i na wschodnim krańcu Pojezierza Olsztyńskiego. Znaczną część stanowisk archeologicznych z tego terenu objęto badaniami, z których większość przeprowadzili prehistorycy niemieccy. Niestety tylko nieliczne z tych prac doczekały się publikacji, najczęściej zresztą niepełnych (por. nr. H. Kemke 1899, s. 14—16) lub wręcz lakonicznych (O. Kleemann 1938).

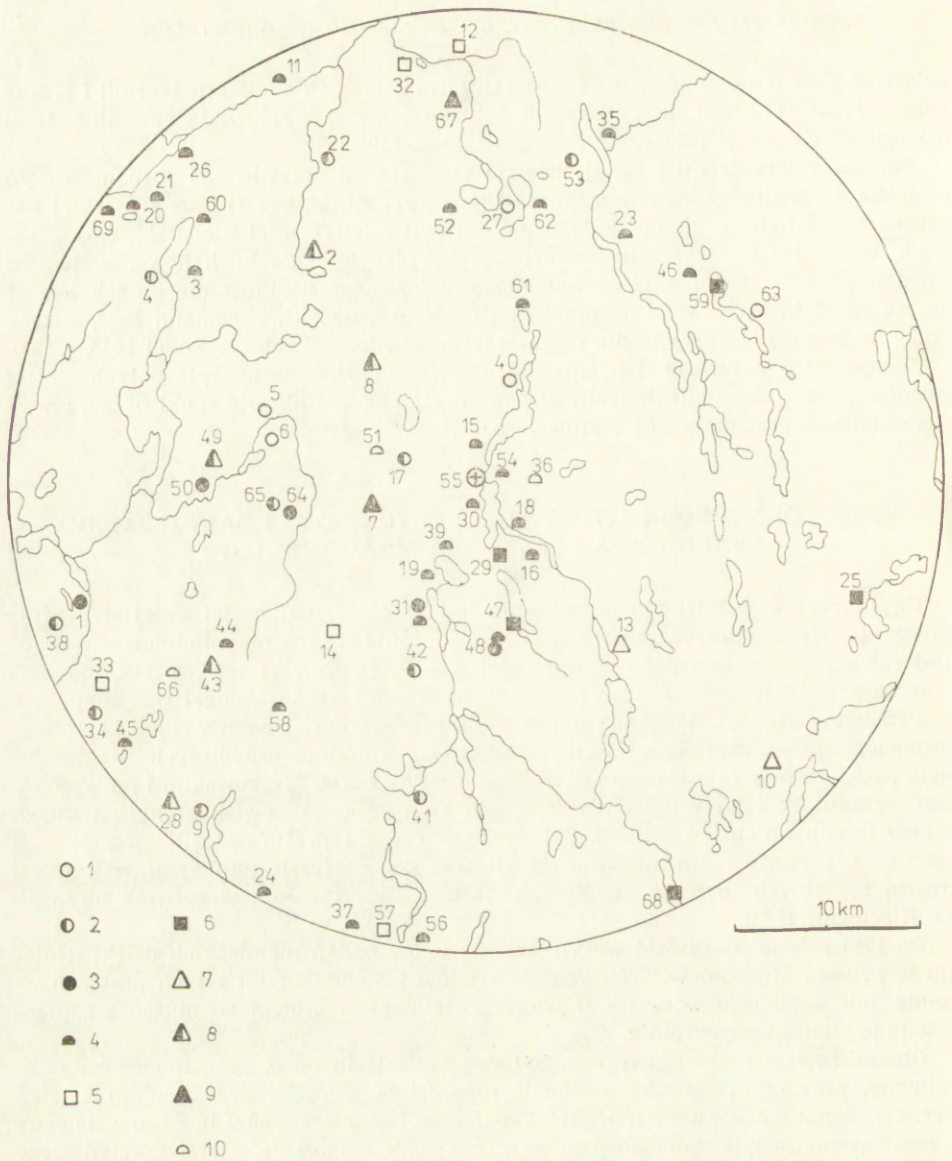
Do 1945 r. była możliwość weryfikacji wyników badań niemieckich dzięki istnieniu w Prussia Muzeum w Królewcu materiałów i dokumentacji z tych prac. Zniszczenie lub zaginięcie w czasie II wojny światowej zbiorów tego muzeum zaprzepaściło tę szansę bezpowrotnie.

Obszar Pojezierza Mrągowskiego był w I tysiącleciu p.n.e. dość intensywnie zaludniony, przy czym wyraźne nasilenie osadnictwa wiązać należy dopiero z KKZ (ryc. 11). Według Ł. Okulicz ten wzrost dynamiki osadniczej mógł być spowodowany przesunięciem „schyłkowobrazowego” centrum osadniczego z Pojezierza Olsztyńskiego na wschód, na omawiany teren. Następnie osadnictwo Pojezierza Mrągowskiego rozwijać się miało intensywnie przez cały okres trwania KKZ stanowiąc bazę, w której na przełomie er wykształciła się kultura bogaczewska (Ł. Okulicz 1970, s. 134). Druga, bardziej prawdopodobna część tej hipotezy nie miała dostatecznego oparcia w źródłach. Nie znane były bowiem z tego terenu potwierdzone w wyniku nowych badań cmentarzyska z fazy „lużyckiej” KKZ oraz osady, na których stwierdzono by ciągłość użytkowania w przedziale czasowym II w. p.n.e. — I w. n.e. Dopiero niedawne

⁵ Archiwum Dz. Arch. MWiM w Olsztynie. Teczka Mojtny, gm. Biskupiec, woj. Olsztyn.

⁶ Archiwum Dz. Arch. MWiM w Olsztynie. Teczka Biedaszki, gm. Kętrzyn, woj. Olsztyn.

⁷ W sprawozdaniu wysłanym do Redakcji Informatora Archeologicznego błędnie określiłem chronologię cmentarzyska na środkowy i późny okres lateński, przyjmując zbyt pochopnie za główne kryterium datowania formy popielnic o podwyższonych załomach brzuśców i krótkich szyjkach.

Ryc. 11. Mapa osadnictwa Pojezierza Mrągowskiego w I tysiącleciu p.n.e. Oprac. i rys. autor

Legenda: 1 — cmentarzysko płaskie (grób) KŁ; 2 — cmentarzysko płaskie (grób) KŁ lub KKZ; 3 — cmentarzysko płaskie (grób) KKZ; 4 — kurhanowe cmentarzysko (kurhan) KKZ; 5 — osada KŁ lub KKZ; 6 — osiedle KKZ; 7 — skarb (zabytek metalowy) KŁ; 8 — skarb (zabytek metalowy) KŁ lub KKZ; 9 — skarb (zabytek metalowy) KKZ; 10 — kurhanowe cmentarzysko (kurhan) KKZ

Fig. 11. Map of settlement in the Mrągowo Lake District in the first millenium B.C. Prepared and drawn by the author:

Legend: 1 — a flat cemetery (a grave) of the Lusatian culture; 2 — a flat cemetery (a grave) of the Lusatian or Western Carpathian culture; 3 — a flat cemetery (a grave) of the Western Carpathian culture; 4 — a barrow cemetery (a barrow) of the Western Carpathian culture; 5 — a settlement of the Lusatian or Western Carpathian culture; 6 — a settlement of the Western Carpathian culture; 7 — a hoard (a metal find) of the Western Carpathian culture or Lusatian culture; 9 — a board (a metal find) of the Western Carpathian culture; 10 — a barrow cemetery (a barrow) of the Western Carpathian culture

badania osiedla na Ptasiej Wyspie w Szestnie (A. Bursche, W. Nowakowski 1980, s. 211—212) oraz odkrycie cmentarzyska w Sorkwitach przesądzają o słuszności tej — trochę *a priori* sformułowanej — hipotezy.

Dla pełniejszego wyjaśnienia stosunków kulturowych panujących tu w I tysiącleciu p.n.e. istotną byłaby analiza osadnictwa tego terenu, i to zarówno w ujęciu statycznym jak i dynamicznym. Ze względu na dość słaby stan rozpoznania tej jednostki fizjograficznej oraz — sygnalizowane już — niedostateczne udokumentowanie dotychczasowych badań, wykluczone jest przedstawienie osadnictwa w tym drugim ujęciu. Możliwa jest natomiast jego ogólna charakterystyka oraz wyróżnienie skupień osadniczych.

Truizmem jest naturalnie stwierdzenie związku prawie wszystkich stanowisk archeologicznych z wodą. W przypadku osad ma on tu jednak wręcz organiczny charakter. Wszystkie bowiem zarejestrowane dotychczas stanowiska osadnicze to osiedla nawodne, względnie osady lokowane na wyspach, ewentualnie bezpośrednio nad brzegami jezior lub rzek (por. ryc. XI oraz aneks 1).

A n e k s 1. Zestawienie stanowisk

Lp.	Miejscowość nr stanowiska	Gmina	Charakter stanowiska	Kultura	Literatura
1	2	3	4	5	6
1	Bartołty Wielkie	Barczewo	CP	KKZ	C. Engel 1935, s. 338
2	Bęsia	Kolno	B	KŁ?	Ł. Okulicz 1970, s. 162
3	Biesowo	Biskupiec	CK	KKZ	Ł. Okulicz 1981, s. 71—104
4	Biesówko	jw.	CP	KŁ?	C. Engel 1935, s. 334
5	Biskupiec, stan. I	jw.	CP	KŁ	H. Urbanek 1941, s. 6—7
6	Biskupiec, stan. II	jw.	CP	KŁ	<i>ibidem</i> , s. 41—42
7	Borki Wielkie	jw.	BS	KKZ	Ł. Okulicz 1970, s. 163
8	Bredynki	jw.	B	KŁ?	<i>ibidem</i> , s. 163
9	Budy	Dźwierzuty	CP	?	D. Bohnsack 1939 b, s. 61
10	Cierpięty	Piecki	B	KŁ	W. Ziemińska-Odojowa 1975, s. 51
11	Dąbrowa Wysoka	Kolno	CK	KKZ	W. Gaerte, M. Toschke 1927, s. 299
12	Dębnik	Reszel	O	?	Arch. Dz. Arch. MWiM w Olsztynie
13	Dłużec	Piecki	B	?	W. Ziemińska-Odojowa 1975, s. 48
14	Dymer	Biskupiec	ON	?	J. Crome 1928, s. 382
15	Gieład	Sorkwity	CK	KKZ	Ł. Okulicz 1970, s. 168
16	Głodowo	jw.	CK	KKZ	<i>ibidem</i> , s. 168
17	Jełmuń	jw.	CP	KŁ?	C. Engel 1935, s. 334
18	Jędrychowo	jw.	CK	KKZ	E. Hollack 1908, s. 57
19	Kamionka Wielka	Biskupiec	CK	KKZ	H. Kemke 1899, s. 14
20	Kikity, stan. I	Jeziorany	CK	KKZ	E. Hollack 1908, s. 66

1	2	3	4	5	6
21	Kikity, stan. II	jw.	CK	KKZ	D. Bohnsack 1939 a, s. 29
22	Kolno	loco	CP	KŁ?	H. Urbanek 1941 a, s. 42
23	Lembruk	Mrażowo	CK	KKZ	C. Engel 1935, s. 334
24	Linowo	Dźwierzuty	CK	KKZ	<i>ibidem</i> , s. 339
25	Lipowo	Piecki	OW	KKZ	Ł. Okulicz 1970, s. 179
26	Lutry	Kolno	CK	KKZ	<i>ibidem</i> , s. 170
27	Łężany	Reszel	CP	KŁ	H. Urbanek 1941, s. 43
28	Malszewko	Dźwierzuty	B	KŁ?	H. Tiska, W. Kuschel
29	Maradki	Sorkwity	OW	KKZ	Ł. Okulicz 1970, s. 181
30	Miłuki	jw.	CK	KKZ	E. Hollack 1908, s. 99
31	Mojtyny	Biskupiec	CPK	KKZ	O. Kleemann 1938, s. 136
32	Mołdyty	Bisztynek	O	?	Arch. Dz. Arch. MWiM w Olsztynie
33	Nerwik, stan. I	Purda	O	?	D. Bohnsack 1938, b, s. 56
34	Nerwik, stan. II	jw.	CP	KŁ?	D. Bohnsack 1939 a, s. 26
35	Niewodnica	Reszel	CK	KKZ	E. Hollack 1908, s. 34
36	Nowe Bagienice	Mrażowo	CK	KKZ?	Arch. Dz. Arch. MWiM w Olsztynie
37	Nowe Kiejkuty	Dźwierzuty	CK	KKZ	C. Engel 1935, s. 334
38	Odryty	Barczewo	CP	KŁ?	H. Urbanek 1941, s. 25
39	Pierwój	Biskupiec	CK	KKZ	E. Hollack 1908, s. 113
40	Pustniki	Sorkwity	CP	KŁ	H. Urbanek 1941, s. 7—9
41	Rańsk	Dźwierzuty	CP	KŁ?	<i>ibidem</i> , s. 46
42	Rogale	jw.	CP	?	Arch. Dz. Arch. MWiM w Olsztynie
43	Rumy	jw.	BS	KŁ?	C. Engel 1935, s. 313
44	Rumy	jw.	CK	KKZ	E. Hollack 1908, s. 138
45	Rusek Mały	jw.	CK	KKZ	<i>ibidem</i> , s. 73
46	Ruska Wieś	Mrażowo	CK	KKZ	C. Engel 1930, s. 6
47	Rybno, stan. I	Sorkwity	ON	KKZ	Ł. Okulicz 1970, s. 190
48	Rybno, stan. II	jw.	CPK	KKZ	W. Ziemińska-Odojowa 1981, s. 259—313
49	Rzeck, stan. I	Biskupiec	B	KŁ?	D. Bohnsack 1938 a, s. 29
50	Rzeck, stan. II	jw.	CP	KKZ	<i>ibidem</i> , s. 29
51	Sadowo	jw.	CK	KKZ?	Arch. Dz. Arch. MWiM w Olsztynie
52	Samławki	Kolno	CK	KKZ	A. Bezenberger 1909, s. 29—33
53	Skatniki	Reszel	CP	KŁ?	H. Kemke 1899, s. 14—16
54	Sorkwity, stan. I	loco	CK	KKZ	E. Hollack 1908, s. 153
55	Sorkwity, stan. II	loco	CP	KKZ	Arch. Dz. Arch. MWiM w Olsztynie
56	Stare Kiejkuty, stan. II	Szczytno	CK	KKZ	H. Tiska, W. Kuschel

1	2	3	4	5	6
57	Stare Kiejkuty, stan. I	iw.	ON	?	K. O. Rossius 1933, s. 83
58	Szczepankowo	Dźwierzuty	CK	KKZ	W. La Baume 1939, s. 283
59	Szestno, stan. II	Mrażowo	ON?	KKZ	A. Bursche, W. Nowa- kowski 1980, s. 211— —224
60	Tejstymy	Kolno	CK	KKZ	A. Waluś 1981, s. 105—114
61	Warpuny	Sorkwity	CK	KKZ	E. Hollack 1908, s. 174
62	Widryny	Reszel	CK	KKZ	<i>ibidem</i> , s. 179
63	Wyszembork	Mrażowo	CP	KŁ	Arch. BBiDz. w Olsz- tynie
64	Zabrodzie, stan. I	Biskupiec	CP	KKZ	H. Urbanek 1908, s. 44
65	Zabrodzie, stan. II	iw.	CP	KŁ?	<i>ibidem</i> , s. 44
66	Zastawy	Dźwierzuty	CK	KKZ?	Arch. BBiDz w Olsz- tynie
67	Zawidy	Reszel	B	KKZ	C. Engel 1935, s. 305
68	Zydzrojowy Piecek	Piecki	ON?	KKZ	Arch. Dz. Arch. w Olsztynie
69	Żardeniki	Jezioryny	CK	KKZ	Ł. Okulicz 1970, s. 200

Objaśnienie skrótów: B — zabytek brązowy, BS — skarb przedmiotów brązowych, CK — kurhan, cmentarzysko kurhanowe, CP — grób, cmentarzysko płaskie, CPK — cmentarzysko z kurhanami i grobami płaskimi, O — osada otwarta, ON — osiedle nawodne, OW — osiedle wysoczyznowe

Szczególnie widoczne jest to w przypadku dwóch, najwyraźniej wydzielających się na omawianym obszarze, skupień osadniczych. Jedno z nich — omówione już w literaturze przedmiotu (Ł. Okulicz 1981, s. 98—101) — znajdowało się na wschodnim krańcu Pojezierza Olsztyńskiego, w pobliżu trzech jezior: Kikity, Lutry i Tejstymy. Skupienie to jest datowane późno, albowiem dopiero na ostatnią fazę rozwojową KKZ, czyli na czasy po 250 roku p.n.e. (Ł. Okulicz 1981, s. 101). Chronologia ta nie budzi zastrzeżeń, gdyż wszystkie odkryte w tym rejonie stanowiska archeologiczne datować można nie wcześniej niż na środkowy okres lateński. Zwraca jednak uwagę brak na tym terenie punktów osadniczych z IV—V okresu epoki brązu. Odnotowano wprawdzie w literaturze dwa stanowiska grupy mazursko-warمیńskiej KŁ (Ł. Okulicz 1981, s. 100), jednak jedno z nich nigdy nie istniało⁸, natomiast chronologia i przynależność kulturowa drugiego jest niepewna⁹.

Inne skupienie osadnicze uformowało się w centrum Pojezierza Mrażowskiego, w rejonie dużych, rynnowych jezior: Gieład, Lampackiego, Pierwój, Piłakno i Stromek (ryc. 11). Pod wieloma względami, m.in. terytorialnym, jest ono odmienne od

⁸ Istnienie osady „łuzyckiej” w Troszkowie nie ma potwierdzenia w cytowanej literaturze. Błąd spowodowany jest z pewnością mylnym odczytaniem niemieckiej nazwy miejscowości. Badana sondażowo przez L. Fromma osada znajduje się w Klewkach (niem. Klaukendorf) w pobliżu Olsztyna, a nie w Troszkowie (niem. Klackendorf) koło Bisztynka. Por. C. Engel 1935, s. 281.

⁹ Odkryte w 1929 i 1931 r. podczas badań sondażowych na cmentarzysku w Bieśówku, nieliczne i małocharakterystyczne zabytki ruchome nie dają podstaw do określenia przynależności kulturowej tej nekropoli. Por. H. Urbanek 1941, s. 41.

omówionego wyżej. Najważniejszym jednak elementem różnicującym oba jest czas ich użytkowania. Skupienie osadnicze w rejonie Sorkwit użytkowane było we wszystkich okresach chronologicznych mieszczących się w ramach I tysiąclecia p.n.e. Grupę mazursko-warمیńską KŁ na tym terenie reprezentuje rozległe cmentarzysko z IV—V okresu epoki brązu w Pustnikach, na którym odkryto około 1200 grobów (H. Urbanek 1941, s. 123—154). Z etapu przejściowego „łużycko-bałtyjskiego” pochodzi wzmiankowana już nekropola z Mojtyń oraz cmentarzysko płaskie z Sorkwit. Faza pełnego rozwoju i schyłku KKZ poświadczona jest dzięki badaniom zespołu osadniczego w Rybnie (W. Odojowa 1981, s. 306) oraz kurhanu w Kamionce Wielkiej (H. Kemke 1899, s. 14, ryc. 1).

Kończąc charakterystykę dwóch, najlepiej rozpoznanych na tym obszarze skupień osadniczych należy zwrócić uwagę na wyraźne zróżnicowanie datowanej na środkowy okres lateński ceramiki grobowej z tych zespołów terytorialnych. Inwentarz ceramiczny kurhanów z Rybna i Kamionki Wielkiej jest pod względem formalnym bardzo jednolity. Reprezentują go wyłącznie kulistodenne, najczęściej baniaste popielnice o krótkich szyjkach (W. Ziemińska-Odojowa 1981, ryc. 4, tabl. IV, VII). Ornament występuje rzadko i ograniczony jest prawie wyłącznie do odcisków paznokciowych w układzie horyzontalnym (H. Kemke 1899, s. 14, ryc. 1; W. Ziemińska-Odojowa 1981, tabl. I:7, III:2, 3, V:7). Funkcję pokryw pełniły wyłącznie kulistodenne misy sporadycznie zdobione odciskami paznokcia (W. Ziemińska-Odojowa 1981, tabl. II:2, 4, 6, 7).

Całkiem odmienny i zróżnicowany jest inwentarz ceramiczny kurhanów odkrytych w rejonie jezior Kikity, Lutry i Tejstymy. Dominują tu liczebnie gruszkowate, kulistodenne popielnice wyróżniające się bardzo bogatym, „barokowym” wręcz ornamentem (C. Engel 1935, tabl. 113:d, 114:b—d; Ł. Okulicz 1981, ryc. 16—18). Popielnice przykrywane były najczęściej bogato zdobionymi pokrywami wpuszczanymi (C. Engel 1935, tabl. 114:d; Ł. Okulicz 1981, ryc. 14a, 19:a), a tylko wyjątkowo do tego celu stosowano misy (Ł. Okulicz 1981, ryc. 11). Ornament popielnic i pokryw wykonywany był w różny sposób, przy czym najczęściej zdobiono rytymi lub odciskanymi w mokrej glinie liniami (A. Waluś 1981, tabl. I:1) oraz wielożębnym stemplem o czworokątnych zakończeniach (C. Engel 1935, tabl. 114:b—d).

Wykazane wyżej, wyraźne zróżnicowanie zsynchronizowanej czasowo ceramiki naczyniowej z odległych od siebie o zaledwie 20 km mikroregionów osadniczych nasuwa wiele pytań. Stawianie ich, a tym bardziej odpowiedź na nie, nie jest celem tego artykułu. Problem zasygnalizowano jedynie, żeby zwrócić uwagę na konieczność podjęcia badań mikroregionalnych w skali globalnej, odnoszącej się do całego obszaru występowania KKZ. Należałoby nimi objąć również stanowiska archeologiczne grupy mazursko-warمیńskiej KŁ.

Muzeum Warmii i Mazur
w Olsztynie

WYKAZ CYTOWANEJ LITERATURY

WYKAZ SKRÓTÓW

- Altpreussen — Altpreussen, Vierteljahresschrift für Vorgeschichte und Volkskunde, Königsberg
APolski — Archeologia Polski, Wrocław — Warszawa — Kraków
FuF — Forschungen und Fortschritte, Berlin
KM-W — Komunikaty Mazursko-Warmińskie, Olsztyn
MS — Materiały Starożytne, Warszawa

- NfdV — Nachrichtenblatt für deutsche Vorzeit, Leipzig
 Prussia — Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia, Königsberg
 PZeit — Prähistorische Zeitschrift, Berlin
 RO — Rocznik Olsztyński, Olsztyn
 SIant — Slavia Antiqua, Poznań
 SPÖG-Ber. — Schriften der physikalisch-ökonomischen Gesellschaft zu Königsberg
 i. Pr. Bericht, Königsberg
 SprArch — Sprawozdania Archeologiczne, Wrocław — Warszawa — Kraków —
 Gdańsk — Łódź
 Światowit — Światowit, Rocznik Katedry Archeologii Pierwotnej i Wczesnośred-
 niowiecznej Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa
 WA — Wiadomości Archeologiczne, Warszawa

LITERATURA

- Antoniewicz J.
 1964 *Osiedla obronne okresu wczesnożelaznego w Prusach, Światowit, t. XXV,*
 s. 5—211.
- Bezenberger A.
 1909 *Hügelgräber im Rösseler Stadtwald, Prussia, t. 22, s. 29—33.*
- Bohnsack D.
 1938 a *Neue Bodenfunde, Altpreussen, t. 3, z. 1, s. 24—29.*
 1938 b *Neue Bodenfunde, Altpreussen, t. 3, z. 2, s. 56—62.*
 1939 a *Neue Bodenfunde, Altpreussen, t. 4, z. 1, s. 26—29.*
 1939 b *Neue Bodenfunde, Altpreussen, t. 4, z. 2, s. 58—62.*
- Brinkmann A.
 1909 *Begräbnisplatz bei Adl. Damerau Kr. Tapiaw, Prussia, t. 22, s. 258—260.*
- Bursche A., Nowakowski W.
 1980 *Osada z wczesnej epoki żelaza i okresu rzymskiego z „Ptasiej Wyspy”
 na Jeziorze Salęt, Szestno, stan. II, woj. olsztyńskie, WA, t. XLV, s. 211—
 —224.*
- Crome J.
 1928 *Ausgrabungen und Berichtigungen im Jahre 1928, Prussia, t. 28, s. 375—
 —385.*
- Dąbrowski J.
 1958 *Dwa cmentarzyska kultury łużyckiej w Zeńboku, pow. Ciechanów, MS,*
 t. III, s. 85—114.
 1964 *Zagadnienie genezy pochówków ciałopalnych na Warmii i Mazurach,*
 KM-W, nr 1(83), s. 3—20.
 1967 *Przyczynki do poznania kultury łużyckiej na Warmii i Mazurach, APol-*
 ski, t. XII, s. 319—341.
 1968 *Zabytki metalowe epoki brązu między dolną Wisłą a Niemnem, Wroc-*
 ław — Warszawa — Kraków.
- Engel C.
 1930 *Tätigkeitsbericht des Prussia — Museums in Königsberg (Pr.) für das*
Jahr 1938, NfdV, t. VI, s. 4—8.
 1931 *Das Gräberfeld von Sanditten, Kreis Wehlau, Prussia, t. 29, s. 47—64.*
 1932 *Die Lausitzer Kultur in Ostpreussen, FuF, r. 8, s. 42—43.*
 1935 *Vorgeschichte der alterpreussischen Stämme, Königsberg.*
- Engel C., La Baume W.
 1937 *Kulturen und Völker der Frühzeit im Preussenlande, Königsberg.*
- Gaerte W.
 1929 *Urgeschichte Ostpreussens, Königsberg.*

- 1931 *Die „Lausitzischen“ Flachgräberfelder Ostpreussens, Prussia, t. 29, s. 104—113.*
- Gaerte W., Toschke M.
1927 *Ausgrabungen und Besichtigungen im Jahre 1927, Prussia, t. 27, s. 294—299.*
- Heym W.
1938 *Das Ende der Bastarnen an der unteren Weichsel, Prussia, t. 32, s. 140—172.*
- Hoffmann M.
1990 *Kurhan z wczesnej epoki żelaza w Piługu, woj. Olsztyn, Spr. Arch., t. XLI, s. 211—217.*
- Hollack E.
1908 *Erläuterungen zur vorgeschichtlichen Übersichtskarte von Ostpreussens, Glogau — Berlin.*
- Kemke H.
1899 *Kleine Mitteilungen, SPÖG-Ber., t. 40, s. 14—16.*
- Kleemann O.
1938 *Ein endbronzezeitliches Gräberfeld aus Westmasuren, NfdV, t. XIV, s. 136.*
- Kostrzewski J.
1955 *Stosunki między kulturą lużycką a bałtycką a zagadnienie wspólnoty językowej bałto-słowańskiej, Sl. Ant, t. V, s. 1—75.*
- La Baume W.
1939 *Vorgeschichtliche Forschung und Denkmalpflege in Ostpreussen, 1938, NfdV, t. XV, s. 281—286.*
- Okulicz J.
1973 *Pradzieje ziem pruskich od późnego paleolitu do VII w. n.e., Wrocław.*
- Okulicz Ł.
1970 *Kultura kurhanów zachodniobałtyjskich we wczesnej epoce żelaza, Wrocław.*
1976 *Osadnictwo strefy wschodniobałtyckiej w I tysiącleciu przed naszą erą, Wrocław.*
1981 *Kurhan z wczesnej epoki żelaza w miejscowości Biesowo, gm. Biskupiec, RO, t. XII/XIII, s. 71—104.*
- Rossius K. O.
1933 *Die sogenannten Pfahlbauten Ostpreussens, PZeit, t. 24, s. 21—95.*
- Tiska H., Kuschel W.
? *Der Kreis Ortelsburg mit Eintragung der vorgeschichtlichen Fundstellen*
(mapa), Ortelsburg.
- Urbanek H.
1941 *Die frühen Flachgräberfelder Ostpreussens, Königsberg — Berlin.*
- Walus A.
1981 *Kurhan z wczesnej epoki żelaza w miejscowości Tejstymy, gmina Biskupiec, RO, t. XII/XIII, s. 105—114.*
- Ziemlińska-Odojowa W.
1975 *Starożytność i wczesne średniowiecze, [w:] Mrągowo. Z dziejów miasta i powiatu, Olsztyn, s. 47—62.*
1981 *Wczesnożelazny kurhan w Rybnie, gmina Sorkwity, stanowisko 2, RO, t. XII/XIII, s. 259—311.*

MIROSLAW J. HOFFMANN

RESULTS OF RESEARCH ON THE CREMATION CEMETERY IN SORKWITY,
LOCO COMMUNE, OLSZTYN PROVINCE. SOME REMARKS ABOUT
SETTLEMENT IN THE MRĄGOWO LAKE DISTRICT IN THE FIRST
MILLENIUM B.C.

The cemetery in Sorkwity is situated in the central part of the Mrągowo Lake District. It was discovered accidentally in January 1990. Two months later rescue excavations were undertaken there by the Department of Archaeology of the Warmia and Masuria Museum in Olsztyn. As a result, nine features were brought to light, including 8 cremation graves. They were almost exclusively individual urn burials. The urns, mostly covered with bowls, were placed on little stone pavements. The pottery from Sorkwity is relatively homogenous with respect to its formal and technological characteristics. The analysis of the osteological material showed that charred animal and human bones commonly occur side by side.

The analogy to the pottery from the cemeteries in Mojtyny and Biedaszki (Olsztyn province) indicates that the cemetery in Sorkwity should be dated to the transition period between the 6th and 5th century B.C.

The examined site is located in the area of a large settlement concentration, which was occupied throughout the whole first millennium B.C. Not further than 20 km to the northwest, a settlement microregion has been differentiated. It is dated to the 2nd—3rd century B.C. Its pottery material completely differs from the material found in Sorkwity.

We may be able to explain the reasons for the diversification and other aspects related to it after some more research on this settlement concentrations is conducted.

